

umením a kritikou vidí v tom, že umenie sa sústreďuje na obrazný odraz, fikcie (realizmus na reálne fikcie), kritika si všima najmä ideovú nosnosť diel. Z tohto hľadiska môže umenie disponovať s oveľa väčšími tematickými možnosťami obrazne sa vyjadrovať o rôznych javoch a pálčivých problémoch spoločenského života, smelšie odhaľovať nedostatky spoločenského života, bezpečnejšie zvädzať boj o nové a dosahovať tým aj politickú účinnosť a opodstatnenosť (napr. Šolochov v *Rozoranej celine* strhujúcimi emocionálnymi obrazmi aktivizuje stredného roľníka pre socializmus). Napriek tomu umelecké dielo nemôže mať takú ideovú závažnosť ako kritika (napr. Gogol za svoju združujúcu satiru cárizmu nebol politicky prenasledovaný, zatiaľ čo Belinskij, Černyševskij a Dobroljubov za svoju kritickú prácu znášali ťažkosti perzekúcie). Zodpovednejšiu úlohu literárnej kritiky pred umeleckou tvorbou Kochol teoreticky zdôvodňoval tým, že podstata a jav sa nielenže rôzne prejavujú, ale aj rôzne hodnotia. Pretože kritika nesie oveľa väčšiu ideovú zodpovednosť voči spoločnosti, prechádza relatívne väčšími úskaliami vo svojom vývinovom procese ako umenie.

V diskusií k referátu vystúpili viacerí pracovníci. Za nesprávne, metafyzické považovali Kocholovo stotožnenie umenia s javom a kritiky s podstatou. Nesprávnym sa ukázalo aj apriórne tvrdenie, že kritika je priebojnejšia ako umenie. Niektorí pracovníci (Bakoš, Matuška) uviedli príklady z dejín literatúry (Gorkého *Matku*, Boudelairove *Kvety zla* a i.), ktorými dokázali, že niekedy umelecké diela zohrajú prv a priebojnejšie pokrokovú úlohu ako kritika. Pred historickými faktami by neobstálo ani povyšovanie kritiky nad umenie (napr. Gogolovo dielo *Mŕtve duše* bolo omnoho viac čítané ako výklady kritikov tohto diela). Umelcoví, spisovateľoví nijako nie je ľahšie vyjadrovať sa o pálčivých problémoch súčasnosti ako kritikovi. Za príklad môže slúžiť medzi inými odvaha A. Sládkoviča otvoren-

ne vyspievať lúboštné vzťahy, ako to u nás dovtedy nikto neurobil (Matuška). Podobných príkladov je v dejinách literatúry mnoho. Polemickým a nevhodným sa ukázalo aj používanie termínu fikcia, ktorým možno len ontologicky rozlíšiť umenie od neumeleckej činnosti (Šmatlák).

V závere diskusie sa zhodne konštatovalo, že zásluhou správne volenej témy referátu s. Kochola, ktorý nechcel daný problém vyriešiť, ale ho len polemicky nastoliť, rozvinula sa diskusia o otázkach špecifičnosti, súasných problémoch a úlohách literárnej kritiky. Zo seminára vyplynulo poučenie, že tieto otázky nemôžu sa riešiť bez konkrétnej analýzy umeleckých diel, bez spojitosti s dosiahnutými výsledkami literárno-historického významu a literárnej teórie.

Doterajšie témy filozoficko-metodologických seminárov v Ústave slovenskej literatúry sa zameriavali na teoretické osvetľovanie základných pojmov marxistickej literárnej vedy (stranickosť, realizmus, obsah a forma, umelecká metóda). V pláne na rok 1961 budú zaradené historické témy, osvetľujúce vývin marxisticko-literárnej histórie na podklade kritického rozboru nemarxistických literárnoumeleckých a literárnovedných smerov (pozitivismus v literárnej vede, štrukturalizmus a marxistická literárna veda, sociologizmus v literárnej histórii, otázka národnej špecifičnosti slovenskej literatúry).

Filozoficko-metodologické semináre sa stali v Ústave slovenskej literatúry vžitou formou objasňovania ideovo-odborných a teoretických otázok marxistickej literárnej vedy. Pracovníkom umožňujú zlepšovať svoju metodologickú prípravu, hlbšie a všestrannejšie si osvojovať marxistickú metódu vo vlastnej vedecko-výskumnej práci. Skúsenosti ukazujú, že úspech filozoficko-metodologických seminárov závisí nielen od správnej voľby témy, ale aj od polemického postavenia problémov.

Jozef Veľký

Z KONFERENCIE O VEDE A IDEOLÓGIÍ

Dňa 18. novembra 1960 usporiadal Filozofický ústav SAV konferenciu o vede a ideológii v Bratislave, v budove Slovenského múzea. Konferenciu otvoril akademik Ladislav Szántó, ktorý upozornil na rozdiel medzi starým revizionizmom, ktorý jednoducho odmietal dialek-

tický materializmus a terajším revizionizmom, ktorý vystupuje v úlohe obhajcu dialektiky a obviňuje komunistov, že zaostali za vývojom. V dôsledku toho je vraj veľmi dôležité, aby každý pracovník na ideologickom fronte bol oboznámený s problematikou, ktorá s týmto súvisí.

Úvod do diskusie predniesol pracovník FÚ SAV, kandidát filozofických vied Július Strinka. V zpráve sa zmienil iba o niektorých tázach predneseného referátu.

Referent už na začiatku poukázal, že princíp stranickosti — falšovaný ideológmi buržoázie — je alfou a omegu marxistického učenia. Rôzni renegáti marxizmu prekrúcajú tento princíp aj tým, že dávajú do protikladu marxizmus ako vedu a marxizmus ako ideológiu, pričom popierajú vedecký charakter marxisticko-leninskej ideológie. No všetky pokusy odideologizovať marxizmus sú dnes odsúdené na zánik, lebo práve princíp stranickosti robí z marxizmu vedu, schopnú i vysvetľovať i pretvárať našu skutočnosť.

S. Strinka nastolil problém vzťahu vedy a ideológie, hovoril o reláciách medzi prírodnými a spoločenskými vedami na jednej strane a ideológiou na strane druhej. Dokazoval, že vedu a ideológiu nemožno od seba oddelovať, že sa navzájom prelínajú, pričom stupeň ideologičnosti vedy je závislý od povahy disciplíny (inak sa ideologicky využíva matematika a inak biológia). Referent poukázal na pozitívny i negatívny vplyv ideológie na vedu v histórii vedy.

V ďalšom upozornil, že Marxova a Engelsova charakteristika ideológie ako falošného vedomia — tak ju charakterizovali v raných prácach — je jedným z módných východísk súčasnej revizionistickej kritiky marxizmu. Konštatoval, že týmto termínom Marx a Engels označovali len predmarxistickú ideológiu. Špecifické v marxizme je však to, že v marxizme dochádza k zjednoteniu vedeckého a ideologického, pretože sa zjednocuje záujem vedy, záujem pravdivého, objektívneho poznania a záujem robotníckej triedy. Vedecké a ideologické sa teda v marxizme nevyučujú, ale predstavujú len dve stránky marxizmu. Násilné rozlišovanie medzi marxizmom ako vedou a marxizmom ako ideológiou vedie k odtrhávaniu teórie od praxe, teda k popieranu podstaty marxizmu.

V diskusií, ktorá prebiehala na širokej platforme, zamerali sa účastníci na ozrejmienie kardinálnych otázok.

Diskutujúci akademik Szántó reagoval na príspevok inž. Sedliaka, ktorý referoval o prejavoch zákonov materialistickej dialektiky v chémii. S. Szántó poznamenal, že v takom príspevku by sa malo vlastne hovoriť o tom, čo je v chémii ideologické, ktorými časťami je dnešná chémia úzko spojená s ideológiou.

Prof. Topolský vyjadril názor, že dnes už nejde o konštatovanie súvislosti medzi vedou a ideológiou, ale treba si vraj vyjasniť, ako a čím spolu súvisia. Preto odporúčal sériu diskusií, v ktorých by sa konfrontovala ideologická situácia v jednotlivých vedách, ako to navrhol s. Sedliak. Poukázal na to, že prírodné a spoločenské vedy majú vo svojej podstate spoločenský charakter, lebo vznikajú ako odraz, uvedomenie si skutočností človekom. Delenie na prírodné a spoločenské vedy sa teda netýka podstaty, ale charakteru objektov, ktoré poznáva subjekt. Vyzdvihol význam marxistickej ideológie ako jedine dôsledne vedeckej, na rozdiel od falošných, nemarxistických ideológií.

S. Heretik hovoril o dôsledkoch stotožnenia vedy a ideológie z hľadiska genézy samého marxizmu a z hľadiska druhej časti marxizmu. Podľa jeho názoru tri zdroje (vedy), z ktorých marxizmus vyrástol, vystupujú ako *samostatné* vedecké disciplíny už v štádiu vzniku marxizmu, a nie až po víťazstve proletariátu, ako sa nazdávajú niektorí súdruhovia. Vyjadril, že ideologické otázky prírodných vied sa prejavujú svojrázne, v metóde.

S. Kopčok pripomenul, že v tejto diskusií sa zabudlo na veľmi elementárnu pravdu, totiž na to, že ideológia je historický pojem, ktorý odráža aj historické pojmy triednosti a stranickosti. Takto chápaná ideológia nemôže byť potom oddelená od ostatných foriem poznania. Ideológia preniká celé poznanie. Do akej miery je určitý poznatok ideologický, to závisí od možnosti jeho využitia danou triedou. Zdôraznil metodologický význam historického chápania pojmu ideológie pri skúmaní jednotlivých ideológií.

Historicky prístupoval k riešeniu tejto problematiky i s. Suchý, ktorý podčiarkol, že protiklad vedy a ideológie bol opodstatnený iba v antagonisticky triednej spoločnosti. Protiklad ideológie s vedeckosťou musel byť buržoáziou zastieraný, lebo jej išlo o zachovanie jej vlastnej existencie. V budúcnosti tento problém ako taký sa úplne zlikviduje.

O oblasti vedeckého komunizmu hovoril s. Pašiak. Prehlásil, že jednota vedeckého a ideologického vzniká až po overení určitej hypotézy, ktorá potom prechádza do vedeckého komunizmu, resp. do historického materializmu, čím sa stáva vedeckým faktom. Súčasne ako vedecký poznatok sa zahrňuje do oblasti ideológie.

V diskusii prehovorili aj viacerí ďalší súdruhovia. Špeciálne príspevky odzneli z odboru chémie a psychológie (s. Stráženeč). Diskusia

nastolila množstvo závažných problémov, ktoré bude treba v budúcnosti riešiť.

M. Burica

DISKUSIA O FILOZOFICKÝCH OTÁZKACH BIOLÓGIE

Filozofický ústav SAV (oddelenie dialektického materializmu) usporiadal dňa 30. novembra 1960 v Mestskej poradni a študovni marxizmu-leninizmu v Bratislave diskusiu o knihe J. Machovcovej *O zákonoch vo filozofii a biológii*.

Pri otváraní akademik Szántó poukázal na potrebu rozpracovania filozofických problémov prírodných vied a zdôvodnil túto potrebu z hľadiska rozvoja prírodných vied aj z hľadiska filozofov.

Úvodné poznámky do diskusie predniesla E. Filová. Knihu J. Machovcovej privítala ako jednu z prvých, ktoré marxistickí filozofi venovali filozofickým otázkam biológie. V stručnom prehľade situácie na tomto úseku upozornila na otázky, ktorým by filozofi mali venovať pozornosť a načrtla niektoré formy spolupráce s biológmi.

S. Machovcová vo svojom diskusnom príspevku vysvetlila, že jednou z pohnútok, ktoré ju viedli k napísaniu knihy, bol fakt, že v najnovších prácach biológov sa pojem zákona vyskytuje len zriedka, čo svedčí o nedostatočnej pozornosti biológov k teoretickým problémom. Podľa náhľadu s. Machovcovej každý biológ, aj keď si to neuvedomuje, usiluje sa o poznanie objektívnych zákonitostí živej hmoty a jeho poznatky majú potom svetonázorový

dosah a dôsledky pre rozpracovávanie kategórie zákonitosti.

Aplikovaním kategórie zákona v biológii sa veľmi podrobne zaoberal aj dr. Kamarýt. Hovoril o najnovších objavoch v biológii a o nových teoretických problémoch, ktoré tieto objavy nastoľujú a ktoré sa týkajú špecifiky procesov v živej hmote, v súvislosti medzi rozličnými úrovňami organizácie živých tel a i.

V ďalšej časti sa diskutujúci zaoberali otázkami spolupráce prírodovedcov a filozofov. Vyzdvihli skutočnosť, že u našich prírodovedcov badať úsilie a záujem o riešenie filozofických otázok a snahu osvojiť si marxistickú filozofiu. Poukázali pritom však aj na veľkú diferencovanosť a špecializáciu prírodovedeckého bádania. Niektorí veľmi špecializovaní experimentátori a laboratórni pracovníci majú k svetonázorovým otázkam ďalej ako tí prírodovedci, ktorí riešia teoretické problémy. Pre spoluprácu s filozofmi možno získať najskôr takých vedcov, ktorí takéto problémy riešia a naliehajú na ššie pociťujú potreby vyjasniť si metodologické a svetonázorové problémy.

Vcelku diskusia priniesla rad podnetov k riešeniu filozofických problémov biológie a k zlepšeniu vzájomnej spolupráce filozofov a biológov.

J. Š.

Oprava:

Upozorňujeme čitateľov, že v 4. čísle Slovenského filozofického časopisu 1960 v článku s. O. Štefánika *O niektorých problémoch ateistickej výchovy* na str. 361, riadok 25 zhora má byť namiesto 18.000 správne 180.000.

OTÁZKY MARXISTICKEJ FILOZOFIE vydáva Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied vo Vydavateľstve SAV, Bratislava, Klemensova 27. Vede hlavný redaktor akademik Igor Hrušovský s redakčnou radou. Objednávky prijíma priamo Vydavateľstvo SAV a aj každý Poštový novinový úrad alebo doručovateľ. Tlačia Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., závod 2, Ružomberok. Povolené výmerom PIO 7293/50-III-2 — K-20*01244. Časopis vychádza šesťkrát ročne. Cena výtlačku Kčs 4,50, predplatné na celý rok Kčs 27,—.